

УДК 342.61

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.32>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У НАУЦІ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

Онопрієнко С.Г.,*кандидат юридичних наук,**старший викладач кафедри правового забезпечення**Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка**<https://orcid.org/0000-0002-5524-1798>*

Онопрієнко С.Г. Методологічні засади дослідження інформаційної безпеки у науці права національної безпеки та військового права.

Мета написання статі – визначення сутності методологічних засад дослідження інформаційної безпеки у науці права національної безпеки та військового права.

З'ясовано, що методологія як сукупність концепцій і парадигм, які обумовлюють розвиток науки права національної безпеки і військового права, а також комплекс відповідних методів та способів отримання, перевірки, узагальнення та викладення наукових знань, відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні досліджуваної науки. Визначено, що якогось єдиного джерела методології не існує – вона постійно створюється, накопичується, видозмінюється у роботах різних науковців. Встановлено, що на рівні загальноновизнаних правил і критеріїв, за допомогою яких оцінюється актуальність, новизна та якість нового наукового знання, методологія існує у кожному галузевому-предметному науковому середовищі.

У статті обґрунтовано, що міждисциплінарність інституту інформаційної безпеки породжує багатоманітність методів, які можуть бути застосовані для її вивчення у різних галузях наукових знань. Виокремлено низку критеріїв, наявність яких обумовлює вивчення певних аспектів інформаційної безпеки саме у межах науки права національної безпеки та військового права: а) особливий суб'єкт забезпечення інформаційної безпеки, правовий статус якого базується переважно на спеціальних правових актах, і який не належить до органів публічної влади, підприємств, установ, організацій (військове формування); б) особливі правові режими, у межах яких має забезпечуватися інформаційна безпека, зокрема, режим воєнного часу та надзвичайного стану; в) наявність особливого правового зв'язку з зарубіжними військовими формуваннями та міждержавними військовими блоками (союзами), який обумовлює об'єднання зусиль та координацію у питаннях забезпечення інформаційної безпеки як складової сумісності.

Зроблено висновок, що методологічні засади дослідження інформаційної безпеки у науці права національної безпеки та військового права базуються перш за все на міждисциплінарному характері цієї категорії. Використання для вивчення інформаційної безпеки приватно-правових і публічно-правових методів дозволяє досягти комплексності і системності нового наукового знання.

Ключові слова: інформаційна безпека, наука права національної безпеки і військового права, інформаційне право, методологія, методи, суспільні відносини.

Onopriienko S.H. Methodological bases for studying information security in the law of national security and military law.

The purpose of the floor is to determine the essence of the methodological principles of information security research in the science of national security law and military law.

The article establishes that the methodology is a set of concepts and paradigms that determine the development of the science of national security law and military law, as well as a set of relevant methods and methods for obtaining, verifying, generalizing and presenting scientific knowledge. The argument is given that there is no single source of methodology - it is constantly created, accumulated, modified in the works of different scientists. The article determines that at the level of generally recognized rules and criteria, methodology exists in every branch-subject scientific environment.

The article substantiates that the interdisciplinary of the institute of information security generates a variety of methods that can be applied to study in various fields of scientific knowledge. The criteria are highlighted, the presence of which determines the study of certain aspects of information security within the framework of the science of national security law and military law: a) a special subject of information security, the legal status of which is based mainly on special legal acts and does not belong to public au-

thorities, enterprises, institutions, organizations (military formation); b) special legal regimes in which information security must be ensured, in particular, the regime of wartime and state of emergency; c) the existence of a special legal relationship with foreign military formations and interstate military blocs (alliances), which leads to the unification of efforts and coordination on issues of ensuring information security as a component of compatibility.

The conclusion is made that the methodological foundations of the study of information security in the science of national security law and military law are based primarily on the interdisciplinary nature of this category. The use of private and public law methods for studying information security makes it possible to achieve the complexity and consistency of new scientific knowledge.

Key words: information security, science, national security and military law, information law, methodology, methods, public relations.

Постановка проблеми. Зміцнення інформаційної безпеки та зниження руйнівного впливу інформаційних загроз є надзвичайно важливим для забезпечення сталого розвитку сучасних держав. Не є виключенням і Україна, в якій питання забезпечення інформаційної безпеки тісно пов'язані з протидією російській агресії, у тому числі й в інформаційному просторі. Міждисциплінарність інституту інформаційної безпеки породжує багатоманітність методів, які можуть бути застосовані для її вивчення у різних галузях наукових знань. Отже, вказане породжує необхідність з'ясування сутності методологій, яка застосовується до вивчення інформаційної безпеки в різних галузях наукових знань та слугує підтвердженням актуальності теми цієї статті.

Стан опрацювання досліджуваної проблематики. Проблематика, пов'язана з методологією, що використовується у науці права національної безпеки та військового права, була предметом наукових досліджень П. Богущького, І. Дороніна, В. Зьолки, І. Коропатніка, І. Остапенко, В. Пашинського, В. Пилипчука, І. Шопіної, В. Шульгіна та інших авторів. Разом з тим методологія дослідження інформаційної безпеки в контексті вказаної науки ще не була предметом окремого наукового пошуку.

Мета написання статті – визначення сутності методологічних засад дослідження інформаційної безпеки у науці права національної безпеки та військового права.

Виклад основного матеріалу. Розвиток науки права національної безпеки і військового права в Україні характеризувався нерівномірністю та непослідовністю, що було обумовлено низкою суб'єктивних та об'єктивних причин. Довгий час існування цієї науки, її окремого предмету вивчення та необхідності для вирішення завдань державного будівництва заперечувалося. Як справедливо зазначали фахівці у цій галузі у 2018 році, реформування концептуальних підходів до проблем існування спеціальності «воєнне право» слід визнати актуальним завданням вітчизняної військово-юридичної наукової школи, яке нарешті має отримати друге дихання. Разом із цим, критичного переосмислення потребуватиме той факт, що наданий час система наукових поглядів на існування воєнного права як галузі законодавства та науки практично відсутня [1, с.148]. Втім, за час, який минув з моменту публікації цього твердження, ситуація дещо оптимізувалася. Наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477 до переліку предметних напрямів досліджень за спеціальністю 081 – Право було включено предметний напрям 2.13 «право національної безпеки; військове право» [2]. Згодом у п.2 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, було запроваджено правову категорію «тематика дослідження», під якою нормотворець розуміє частину предметної (дисциплінарної) області спеціальності (спеціальностей), у межах якої (яких) провадиться інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань та за якою публікуються наукові результати [3]. Безумовно, тут мають місце певні суперечності з визначенням категорії «профіль ради», під якою у Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, розуміється перелік наукових спеціальностей за галузями науки, за якими діє спеціалізована вчена рада з присудження наукового ступеня доктора наук закладу вищої освіти (наукової установи) [4], проте ми сподіваємося, що ці неузгодженості у термінології будуть виправлені.

Поступове зміцнення нормативно-організаційного підґрунтя науки права національної безпеки та військового права супроводжувалося активізацією наукових досліджень, спрямованих на розбудову методології вказаної науки. Серед найбільш значущих наукових праць за даним напрямом хотілося б назвати роботи В.Богущького [5], О.Дзьобаня [6], І.Дороніна [7], О.Золотар [8] та І.Коропатніка [9]. Безумовно, формування методологічних засад дослідження проблематики інформаційної безпеки відбувалося на стику різних галузевих правових наук, проте саме цей підхід дозволив максимально збагатити означений методологічний апарат.

Методологія як сукупність концепцій і парадигм, які обумовлюють розвиток науки права національної безпеки і військового права, а також комплекс відповідних методів та способів отримання, перевірки, узагальнення та викладення наукових знань, відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні досліджуваної науки. Якогось єдиного джерела методології не існує – вона постійно створюється, накопичується, видозмінюється у роботах різних науковців. Проте на рівні загальноновизнаних правил і критеріїв, за допомогою яких оцінюється актуальність, новизна та якість нового наукового знання, методологія існує у кожному галузево-предметному науковому середовищі.

Заслуговує на увагу, що переважна більшість дослідників проблем інформаційної безпеки, обирає за предмет дослідження суспільні відносини: у сфері національної безпеки [Доронін, с.31; Богуцький, с.9]; суспільні відносини, що виникають під час взаємодії громадянського суспільства та Збройних Сил України [9, с.11], у сфері інформаційної безпеки [10, с.7], феномен національної безпеки як необхідна умова буття й розвитку суспільства [11, с.7]. Якщо звернутися до вже згаданого нами Примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477, то можна побачити, що в ньому закріплено, що право національної безпеки і військового права досліджують суспільні відносини у сфері національної безпеки і оборони як однієї з основних функцій держави, правові основи захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканості кордонів України, правове забезпечення державної воєнної безпеки та безпеки державного кордону, проблеми законодавства і права у сфері національної, колективної та міжнародної безпеки, систему і державно-правові механізми забезпечення національної безпеки і оборони України, нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони, військових правоохоронних органів та органів військового правосуддя, правові проблеми імплементації стандартів країн-членів Європейського Союзу та організації Північноатлантичного договору у законодавство України [2]. Відносини, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки, у даному переліку не згадані. Натомість, серед переліку згадано правове забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній, внутрішньополітичній, соціальній та гуманітарній сферах, економічній, науково-технологічній, екологічній та інших сферах. Системний аналіз Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, свідчить, що загрозам в інформаційній сфері у вказаному документі присвячено багато уваги нормотворця, в тому чи іншому контексті вони згадані дев'ять разів, а у заходах, спрямованих на подолання руйнівного впливу вказаних загроз – ще чотири рази. З огляду на вказане, а також на низку теоретичних праць, в яких детально розкрито це питання, правове забезпечення інформаційної безпеки як складової національної безпеки не може викликати заперечення. Разом з тим логіка укладачів аналізованого Переліку також цілком зрозуміла – адже забезпечення інформаційної безпеки входить до предметного напрямку досліджень «інформаційне право; право інтелектуальної власності». Звідси виникає питання: чи можуть існувати міждисциплінарні дослідження, які одночасно охоплюють предмет і метод декількох напрямів (спеціалізацій) у межах спеціальності 081 – Право?

На нашу думку, щоб знайти відповідь на це питання, слід звернутися до загального поділу на публічні, приватні та комплексні галузі права, який традиційно склався у правовій науці. І інформаційне право та право інтелектуальної власності, і право національної безпеки та військового права належать до комплексних галузей права, про що свідчить включення до їх предмету, поряд із публічно-правовими, низки приватно-правових відносин (наприклад, щодо майнових відносин у сфері інтелектуальної власності, соціального захисту військовослужбовців тощо). Отже, комплексний характер цих галузей обумовлює можливість застосування при проведенні наукових досліджень в їх межах як приватно-правових, так і публічно-правових методів. Тому жодного антагонізму, на наш погляд, не спостерігається: вивчення інформаційної безпеки може здійснюватися і у межах інформаційно-правових досліджень, і у рамках досліджень в галузі права національної безпеки та військового права, що дозволить досягти комплексності та системності у вивченні вказаної проблематики.

Разом з тим можна виокремити низку критеріїв, наявність яких обумовлює вивчення певних аспектів інформаційної безпеки саме у межах науки права національної безпеки та військового права: а) особливий суб'єкт забезпечення інформаційної безпеки, правовий статус якого базується переважно на спеціальних правових актах, і який не належить до органів публічної влади, підприємств, установ, організацій (військове формування); б) особливі правові режими, у межах яких має забезпечуватися інформаційна безпека, зокрема, режим воєнного часу та надзвичайного стану; в) наявність особливого правового зв'язку з зарубіжними військовими формуваннями та міждержавними військовими блоками (союзами), який обумовлює об'єднання зусиль та координацію у питаннях забезпечення інформаційної безпеки як складової сумісності.

Висновки. Методологічні засади дослідження інформаційної безпеки у науці права національної безпеки та військового права базуються перш за все на міждисциплінарному характері цієї категорії.

Використання для вивчення інформаційної безпеки приватно-правових і публічно-правових методів дозволяє досягти комплексності і системності нового наукового знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шопіна І. М., Гуцин О. О. Актуальні проблеми сучасного стану розвитку воєнного(військового) права як науки і навчальної дисципліни. *Форум права*: електрон. наук.фахове вид. 2017. № 2. С. 144–148. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_2_24.pdf.
2. Про затвердження Примірною переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»: наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo>.
3. Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-i120122-44>.
4. Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1197-2021-%D0%BF#Text>.
5. Богущкий П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України. Київ ; Одеса : Фенікс, 2020. 374 с.
6. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/monografiya_page_1-5.pdf.
7. Доронін І. М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження: Дис. ...докт.юрид.наук: 12.00.01. Київ, 2020. 539 с. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/disertaciya_doronin_0.pdf.
8. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини:теорія і практика: Монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.
9. Коропатнік І.М. Взаємодія громадянського суспільства і Збройних Сил України: адміністративно-правові засади. Київ: Леся, 2016. 412 с.
10. Золотар О. О. Правові основи інформаційної безпеки людини. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.07. 40 с.
11. Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (теоретико-методологічний аналіз). Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук: 21.03.01. Київ, 2005. 34 с.